

transkripsiyonlu metni verilmektedir. 2. *Dokuz Işık'da Eğitim Sistemi* (Ankara 1971). Hacıeminoğlu'nun eğitim hakkındaki düşüncelerini ihtiva eden bir eserdir. 3. *Türk Dilinde Edatlar* (İstanbul 1972). Türkçe'de edatların (bağımlı kelime) mukayeseli bir metotla ele alındığı önemli bir çalışma olup eserde edatların teşekkülü, yapısı, menşei ve kullanılış şekilleri incelenmektedir. Çeşitli gruplara ayrılan ve alfabetik sıra ile ele alınan edatların Türkçe'nin ilk yazılı metinlerinden itibaren Karahanlı, Hârizm, Çağatay, Kıpçak sahaları ile Eski Anadolu, Osmanlı ve Türkiye Türkçesi'ndeki merhaleleri ve gelişmeleri örneklerle gösterilmektedir. Bu çalışma için seksen beş eser taranmış, ayrıca başlıca gramer, sözlük, araştırma ve monografilere de başvurulmuştur. 4. *Milliyetçi Eğitim Sistemi* (İstanbul 1972). Türk eğitim sistemi hakkında tenkitçi bir bakış açısıyla kaleme alınan eser, daha çok yazarın *Dokuz Işık'da Eğitim Sistemi*'ndeki görüşlerinin genişletilmesinden oluşmaktadır. Kitap "Bugünkü Eğitim Sisteminin Tenkidi", "Milliyetçi Türkiye'de Eğitim", "Eğitim Kurumları", "Diğer Meseler" ve "Yetişkinlerin Eğitimi" adıyla beş bölüme ayrılmaktadır. 5. *Türkçenin Karanlık Günleri* (İstanbul 1972). Hacıeminoğlu'nun *Türk Kültürü* ve *Hisar* gibi dergilerde Türk dili ve "uydurmacılık" hakkında yayımladığı makalelerden meydana gelmektedir. "Hal Çareleri" bölümünde dilin sadeleşmesi, otorite boşluğu, dil akademisi, imlâ ve alfabenin yetersizliği gibi meseleler ele alınarak bunların çözüm yolları gösterilmiştir. 6. *Fuzûlî* (İstanbul 1972). Fuzûlî'nin hayatı, edebî şahsiyeti ve eserleri hakkında toplu bilgi verilen kitapta daha sonra şiirlerinden seçmelerle bunların günümüz Türkçesine aktarılması ve açıklamalar yer almaktadır. 7. *Milliyetçilik-Ülkücü-lük-Aydınlar* (Ankara 1975). Müellifin Tö-

re dergisinde yayımlanan makalelerinden bir kısmını ihtiva etmektedir. Türkiye'nin içinde bulunduğu buhranlardan kurtulması için milliyetçilik fikrinin benimsenmesi gerektiğini savunan yazar, buhranın sorumlusunun cahil olduğu sanılan Türk halkı değil "Türk milletine yabancılaşmış, ülküsüz, bilgisiz ve korkak" Türk aydını ile emperyalist, hristiyan Batı dünyası karşısında "şuurdan mahrum, gafil, şekilci ve hayalperest" siyaset adamları olduğunu söyler. 8. *Türkiye'nin Çıkmazları* (İstanbul 1975). Yazarın ülke meseleleriyle ilgili çeşitli dergi ve gazetelerde çıkan bazı yazılarından ibarettir. 9. *Yeni Bir Dünya* (İstanbul 1976). Kendi duygu dünyasını da ortaya koyduğu hikâye-hâtıra türünde bir eserdir. 10. *Yapı Bakımından Türk Dilinde Fiiller* (baskı yeri yok, 1984). Eserde kök fiiller ve türemiş fiiller üzerinde durulmaktadır. Kök fiillere kısaca temas ettikten sonra türemiş fiilleri geniş bir şekilde inceleyen yazar, bu çalışmasını Türk yazı dilinin devreleri olan Eski Türkçe, Orta Türkçe ve Yeni Türkçe (Çağatay, Kıpçak, Batı Türkçesi [Osmanlı Türkçesi, Türkiye Türkçesi]) çerçevesine oturtmaktadır. Eser Türkçe'nin belli başlı gramerlerine, sözlükler ve araştırma yazıları ile her yazı dili devresinden seçilmiş metinlere dayandırılmıştır. Eser daha sonra iki kat genişletilerek *En Eski Türkçe'den Çağdaş Türk Şivelerine Kadar Türk Dilinde Yapı Bakımından Fiiller* adıyla tekrar basılmıştır (Eskişehir 1992). 11. *Karahanlı Türkçesi Grameri* (Ankara 1996). Karahanlı döneminin belli başlı dil yâdigârları olan *Dîvânü lügâti't-Türk*, *Kutadgu Bilig*, *Kur'an Tercümesi*, *Atebetü'l-hakâyık* ve *Dîvân-ı Hikmet*'ten hareketle hazırlanmış bir çalışmadır. Eserin başında Ahmet Caferoğlu'nun Karahanlılar devri Türk edebiyatı hakkında bir yazısı yer almaktadır. 12. *Harezm Türkçesi ve Grameri* (Ankara 1996). Hârizm sahasındaki Türk dili ve edebiyatı hakkında bilgi verildikten sonra bu sahanın dil yâdigârları tanıtılmakta, ardından Kutb'un *Hüsrev ü Şîrin*'i, *Nehcû'l-ferâdis*, *Gülistân Tercümesi* ve *Müneytû'l-guzât*'a dayalı olarak devrin gramer özellikleri açıklanmaktadır.

Necmettin Hacıeminoğlu, Âli Bey'in *Lehçetü'l-hakâyık* ve *Seyyâreler* adlı mizahî risâlelerini açıklamalarla birlikte yeni harflere çevirerek bir arada yayımlamıştır (Ankara 1962).

BİBLİYOGRAFYA :

Yüksel Topaloğlu, Prof. Dr. Necmettin Hacıeminoğlu, *Hayatı, Eserleri, Edebî ve İlmî Şahsiyeti ve Yeni Bir Dünya Adlı Hikâye Kitabının Tahlili* (lisans tezi, 1996), Trakya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türkoloji Bölümü; Arslan Tekin, *Edebiyatımızda İsimler ve Terimler*, İstanbul 1995, s. 272; Gültekin Sâmanoğlu, "Hisar Bir Burcunu Daha Kaybetti", *Türk Edebiyatı*, sy. 274, İstanbul 1996, s. 6-7; Kâzım Yetiş, "Necmettin Hacıeminoğlu'nun Ardından", a.e., s. 9; Mustafa Özkan, "Hocam Necmettin Hacıeminoğlu", a.e., s. 10-11; Recep Duymaz, "Bir Ülkü Adamının Aramızdan Ayrılışı", a.e., s. 16-18; Cevdet Şanlı, "Hocam Prof. Dr. Necmettin Hacıeminoğlu ve Âbide Eseri 'Türkçenin Karanlık Günleri'", *TY*, sy. 107 (1996), s. 66-68; Leylâ Karahan, "Hocam Necmettin Hacıeminoğlu", a.e., sy. 108 (1996), s. 10-11; Metin Eriş, "Kaybettiğimiz Üç Güzel İnsan", *Zaman*, İstanbul 12 Temmuz 1996; "Prof. Dr. Necmettin Hacıeminoğlu", *TD*, sy. 536 (1996), s. 218-219; "Hacıeminoğlu, Necmettin", *TDEA*, III, 448.

MUSTAFA ÖZKAN

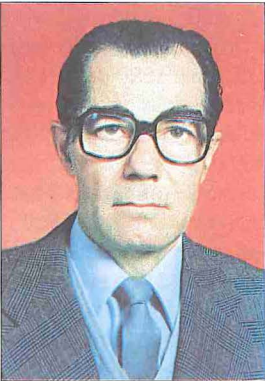
HACİHASANZÂDE EFENDİ

(ö. 911/1505-1506)

İlk Anadolu kazaskeri.

Balıkesirli bir ulemâ ailesine mensuptur. Asıl adı Mehmed olup kaynaklarda künyesi Mehmed b. Mustafa b. Hacı Hasan şeklinde kaydedilir. Dedesi Hacı Hasan'ın Bergama'da bir camisi olduğu bilinmektedir. İlk öğreniminin ardından İstanbul'a giden Hacıhasanzâde Molla Yegân'in hizmetine girip tahsilini tamamladıktan sonra ondan mülâzemet aldı. Kazasker oluncaya kadar çeşitli yerlerde müderrislik ve kadılıkarda bulundu. Önce Dimetoka ve Malkara'da müderrislik yaptı, ardından Gelibolu kadısı oldu. Mahmud Paşa, Fâtih Sultan Mehmed'e onun ilim ve faziletinden bahsedince Bursa'da Murâdiye Medresesi'ne müderris tayin edildi, bir müddet sonra da Bursa kadılığına getirildi. Ardından Sahn-ı Semân müderrisliği yaptıktan sonra İstanbul kadılığı ile görevlendirildi.

Kazasker Mevlânâ Muslihuddin'in sert tavrından ve kendisi aleyhine padişaha telkinde bulunmasından korkan Vezîr-âzam Karamânî Mehmed Paşa'nın, muhtemelen 886'da (1481) saltanatının son yılında Fâtih'e divanda vezirlerin dört olduğunu, kazasker sayısının da ikiye çıkarılarak Muslihuddin Efendi'nin Rumeli, Hacıhasanzâde'nin de Anadolu kazaskeri olması halinde *Dîvân-ı Hümayun*'da devlet işlerinin daha düzenli yürüyeceğini söylemesi üzerine Hacıhasanzâde ilk Anadolu kazaskeri oldu. II. Bayezid döneminde de görevini sürdüren Hacıhasanzâde

Necmettin
Hacıeminoğlu

1488'de Rumeli kazaskerliğine getirildi ve ölümüne kadar bu görevde kaldı. Böylece aralıksız yedi yıl Anadolu, on sekiz yıl da Rumeli olmak üzere toplam yirmi beş yıl kazaskerlik makamında kalan yegâne âlim oldu. Öldüğünde İstanbul Fatih'te yaptırıldığı mescid ve medresenin hazîresine defnedildi. Vefat ettiği zaman yaşının doksanın üzerinde olduğu, hatta Mecdî'nin *Şekâik Tercümesi*'ndeki derkenarda, yazının adı verilmeyen bir şuarâ tezkiresinden naklen yaşının 115 olduğu kaydedilmiştir. Sehi Bey'in *Tezkire*'sinde de yaşının yüzü aştığı ifade edilmektedir.

Hacıhasanzâde'nin uzun kazaskerlik görevi süresinde icraatının neler olduğu kaynaklarda pek zikredilmemektedir. İlmiye mesleğinde mülâzemet sisteminin gelişmesinde etkili olduğu, II. Bayezid dönemine ait bugün mevcut en eski mülâzemet defterlerinden birinin onun zamanında tutulduğu sanılmaktadır (TSM, nr. D 5601/1). Ayrıca birçok talebe kendisinden mülâzım olmuştur. Tâciâde Câfer Çelebi'nin *Hevesnâme* adlı eserinde methettiği dört kişiden biri de hocası Hacıhasanzâde'dir. Şiirle de uğraşan ve Câmî mahlasını kullanan Hacıhasanzâde'nin çeşitli tezkirelerde ve *Şekâik Tercümesi*'nde şiirlerinden örnekler bulunmaktadır. Kendi adını taşıyan medresesi, Müeyyedzâde imzasıyla düzenlenmiş 911 (1505) tarihli vakfiyede pâye olarak 30 akçeli görünmekteyse de daha sonra 40, XVI. yüzyıl sonlarında da 50 akçeli medreseler arasında girmiştir (Atâî, s. 392, 532). XVI. yüzyıl boyunca birçok tanınmış âlimin burada müderrislik yaptığı bilinmektedir (Baltacı, s. 219-220).

Eserleri. Hacıhasanzâde, fıkha dair *Mecma'u'l-bihâr* adlı bir eser (Süleymaniye Ktp., Turhan Vâlide Sultan, nr. 318) kaleme aldıktan başka Beyzâvî'nin *Envârü't-tenzîl*'inden En'âm sûresine (İÜ Ktp., AY, nr. 2019; Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 91/2) ve Sadrüşşerî'ya ait *et-Tavzîh*'in "Muḳaddematü'l-erba'a" bahsine (Millet Ktp., Murad Molla, nr. 706, vr. 135-153; Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 2122/1) hâşîye yazmış, Hüseyin Vâiz-i Kâşîfi'nin *Ravzatü's-şühedâ'* adlı eserini Saâdetnâme adıyla tercüme etmiştir (TSMK, Revan Köşkü, nr. 1092; Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 3711; Millet Ktp., Ali Emîrî, nr. 1342). Ayrıca sarf ilmine dair *Mîzânü't-tasrîf* ve tamamlanamayan *Garâib-i Lugât* adlı iki eserinden daha söz edilmektedir (*Osmanlı Müellifleri*, I, 273-274).

BİBLİYOGRAFYA :

Sehi, *Tezkire* (s. nşr. Mustafa İsen), İstanbul 1980, s. 67-68; Taşköprizâde, *eş-Şekâik*, s. 158; Âşık Çelebi, *Meşâirü's-suarâ*, vr. 21^b, 62^b; Mecdî, *Şekâik Tercümesi*, s. 163, 179-180, ayrıca bk. İndeks; Kınalızâde, *Tezkire*, I, 239-240, 251-252; Atâî, *Zeyl-i Şekâik*, bk. İndeks; Ayvansarâyî, *Hadikatü'l-cevâmi'*, I, 88; *Osmanlı Müellifleri*, I, 273-274; Baltacı, *Osmanlı Medreseleri*, s. 218-220; Mehmet İpşirli, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Kadiaskerlik Müessesesi* (doçentlik tezi, 1982), İÜ Ed. Fak. Ktp., s. 29-31.

MEHMET İPŞİRLİ

HACİHASANZÂDE MESCİDİ İstanbul Fatih'te XVI. yüzyıl başlarında yapılmış mescid.

Fatih semtinin Haliç'e inen yamacındaki Sinanağa mahallesi Hacıhasan sokağında bulunmaktadır. XVI. yüzyıl başlarında inşa edilen mescidin yapım tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Ayvansarâyî, mescidin 911'de (1505-1506) ölen Rumeli Kazaskeri Mehmed b. Mustafa b. Hacı Hasan (Hacıhasanzâde Efendi) tarafından vakfedildiğini bildirir. Bir vakıf kaydı ile desteklenen bu bilgi yanında mescid, 953 (1546) tarihli *Tahrir Defteri*'nde de Mevlânâ Hacıhasanzâde Mescidi adıyla zikredilmiştir. 911 yılı Safer ayında (Temmuz 1505) yazılan vakfiyesinin yer aldığı bu defterde mescidin yakınında ve şehrin çeşitli yerlerinde, ayrıca Galata, Üsküdar, Azatlı, Burgaz, Filibe ve Bursa'da bazı mülkler vakfedildiği belirtilmektedir. Bundan başka Bursa'da Hamâm-ı Atîk ile (Kadı Hamamı) Hamâm-ı Cedîd denilen iki evkafı daha vardır. Mescide daha başka hayır sahiplerinin de vakıflar yaptığı bilinmektedir. Diğer taraftan Mimar Sinan'ın yaptığı binaların adlarını veren *Tezkire-tü'l-ebniye*'de Tok Hacı Hasan Mescidi adıyla bir yapı kaydedilir. Fakat Mimar Sinan, daha önce inşa edilen ve belki de 1505 zelzelesinde yıkılan bu mescidi yeniden inşa etmiş olabilir. Evliya Çelebi de yapının "Mimar Sinan binası mükellef bir mescid" olduğunu belirtir. Ayvansarâyî'nin bildirdiğine göre yanında bir de medresesi olan mescid, Şeyhülislâm Ebû-İshak İsmâil Efendi (ö. 1725) tarafından minber konularak cami haline getirilmiştir. Hacıhasanzâde Mescidi 1274'te (1857-58) bir yangında harap olmuş ve kitâbesinde belirtildiğine göre Hüseyin Ağa adında bir hayır sahibi tarafından ihya edilmiştir.

Halk arasında Hacı Hasan Camii olarak anılan mabed, içten 8,30 x 8,40 m. ölçüsünde hemen hemen kare bir harim mekânından ibarettir. 4,70 m. derinliğin-

deki son cemaat yerinin iki yan duvarı eski olmakla beraber yakın tarihlerde sanat değerinden yoksun bir biçime sokulmuştur. Caminin esas bünyesindeki duvarlar taş ve tuğla şeritler halinde örülmüş, cephelerde klasik sivri tahfif kemerli pencereler açılmıştır. Binanın duvarlarının yeteri kadar kalın (1,10 m.) oluşu ve planının kare biçimi, caminin esasında belki de bir kubbeye sahip bulunduğunu gösterir. Fakat 1968'deki tamirde bu hususta bir araştırma yapılmamıştır. Harimin üstü kiremit örtülü ahşap bir çatı ile kapatılmıştır. Son cemaat yeri de tek meyilli ahşap çatıya sahiptir.

Hacıhasanzâde Camii'ni, İstanbul'da mevcut benzeri küçük ölçülü mahalle mescidlerinden ayıran en ilgi çekici özellik sağ cephesine bitişik, içine harimden girilen minaresidir. Kürsü kısmı kesme taştan çok pahlı olan minarenin az taşkın, yine taş pabuç kısmını bir bilezikten sonra takip eden gövdesi taş ve tuğladan iki renkli olarak yapılmıştır. Taş ve tuğlaların ustaca sıralanmasıyla gövde baklava biçiminde bir desenle bezenmiştir. Eski Türk minarelerinde çok sevilen bir süsleme olmakla beraber bu tezyinat İstanbul'da başka bir minarede uygulanmamıştır. Birgi Ulucamii, Akşehir'de Taşmedrese, Selânik'te Alaca Cami minareleri de böyle bir desenle renkli olarak inşa edilmiştir. Hacıhasanzâde Camii minaresinin şerefe çıkmaları, ilk Osmanlı dönemi üslûbuna uygun olarak mukarnaslar, yani geniş niş dizileriyle meydana getirilerek aralarına sarkıtmalar (stalaktit) konulmamıştır. Şerefe korkuluğu ise oymalı olmayıp klasik şebeke motifine göre kabartmalı idi. Şerefeden yukarısı düz olarak yapılmıştı. 1947'de oldukça yıpranmış halde olduğu tesbit edilen minare (Eyice, I [1963], rs. 34) sonraları kürsüye kadar yıkılmış (Yüksel, rs. 378) ve aynı teknikte olmak üzere yeniden yapılmıştır.

Caminin etrafını çeviren avlu duvarının girişi yanında kitâbesiz bir çeşme vardır. Cami ile birlikte yapıldığı bilinen medreseden bugün hiçbir iz yoktur. Aydın Yüksel önce otuzlu, sonra kırklı, 1590'da da ellili olduğu bilinen medresenin on beş veya on altı hücreye sahip bulunması gerektiğini ileri sürer. Cahit Baltacı, XVI. yüzyıl sonuna kadar buradaki müderrislerden yirmi yedisinin adını tesbit etmiştir. 1869'da faal durumdaki medreseler listesinde yer alan bu vakıf rûmî 1331'de (1915-16) kadro dışı idi. 21 Kânunuevvel 1334'te (21 Aralık 1918) eklenen bir notta ise on yedi hücreli olan bu medresenin içinde ba-